

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу
САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
Зборник радова са XI научног скупа младих филолога Србије, одржаног
30. марта 2019. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
Година XI / Књ. 1

Издавач

Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу

Уређивачки одбор

Проф. др Милош Ковачевић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Драган Бошковић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Владимир Поломац, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Никола Бубања, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Биљана Влашковић Илић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Доц. др Јелена Петковић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Анђелка Пејовић, Филолошки факултет, Београд
Проф. др Ала Татаренко, Филолошки факултет, Универзитет „Иван Франко“, Лавов, Украјина
Проф. др Миланка Бабић, Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина
Проф. др Михај Радан, Факултет за историју, филологију и теологију, Темишвар, Румунија
Проф. др Димка Савова, Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
Проф. др Душан Маринковић, Филозофски факултет, Свеучилиште у Загребу, Хрватска
Проф. др Персида Лазаревић Ди Ђакомо, Универзитет „Г. д Анунцио“, Пескара, Италија

Одговорни уредник

Проф. др Милош Ковачевић

Доц. др Јелена Петковић

Рецензенти

Проф. др Мирјана Мишковић Луковић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Владимир Поломац, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Милка Николић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Славко Станојчић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Проф. др Ирена Цветковић Теофиловић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу
Проф. др Исидора Бјелаковић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Доц. др Бојана Вељовић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Бранка Миленковић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Горана Зечевић Крнета, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Дејан Каравесовић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Душанка Вујовић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Доц. др Марина Петровић Јилих, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Моника Бала, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
Доц. др Саша Радовановић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Тамара Стојановић Ђорђевић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Тања Танасковић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Тиана Тошић Лојаница, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу
Доц. др Тијана Кукић, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу

Секретар уредништва

Слађана Станојевић

Зборник радова са XI научног скупа младих филолога Србије,
одржаног 30. марта 2019. године
на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
Година XI / Књ. 1

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Година XI / Књ. 1

Крагујевац, 2020.

САДРЖАЈ

О ДВЕМА КЊИГАМА ЗБОРНИКА СА ЈЕДАНАЕСТОГ
НАУЧНОГ СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ / 5

О ЛИНГВИСТИЧКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА СА ХИ НАУЧНОГ
СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ / 7

I ИСТОРИЈСКОЈЕЗИЧКА И ДИЈАЛЕКТОЛОШКА ПРОУЧАВАЊА

Олга Богуновић

ДЕЕТИМОЛОГИЗАЦИЈА ИМЕНИЦА СА ПСЛ. ПРЕФИКСОМ
*РА- (ПАВЛАКА, ПАМЕТ, ПАСТОРАК) / 13

Јелена Павловић

НАЈВАЖНИЈЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ У ПРОУЧАВАЊУ
СИНТАКСЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА 19. ВЕКА / 27

Стефан Стейановић

АКЦЕНАТ ПРЕЗЕНТА КОД ГЛАГОЛА ПРВЕ ВРСТЕ
(ОДНОС КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА И КОЛУБАРСКОГ ГОВОРА) / 39

Катјарина Стивановић

УПОТРЕБА ПРЕЗЕНТА У ГОВОРУ I ЗОНЕ
КРАГУЈЕВАЧКЕ ЛЕПЕНИЦЕ / 53

II ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Сандра Буљановић Симоновић

ФРАЗЕОЛОГИЗМИ У РОМАНУ ЗЛАТАН ЧОВЕК МОРА ЈОКАИЈА
И ЊЕГОВИМ ПРЕВОДИМА НА СРПСКИ ЈЕЗИК / 71

Ђорђе Шуњеварић

ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СА КОМПОНЕНТАМА
ДАН И НОЋ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 83

Марија Јаневска

ИСПРАВНОСТ ИМЕНА У ПЛАТОНОВОМ *КРАТИЛУ* / 97

Милица Баџић

ПРИМЕНА КОМПОНЕНЦИЈАЛНЕ АНАЛИЗЕ У КОНТРАСТИРАЊУ
ГЛАГОЛА СМЕЈАЊА У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 105

Биљана Рисџић

АПЕЛАТИВ ГЛАВА У ОЈКОНИМИМА СРБИЈЕ / 119

Мирјана Обрадовић

АНТРОПНИМИЈА У ТОПНИМИЈИ ЛЕВАЧКИХ
СЕЛА ОКО КАЛЕНИЋКЕ РЕКЕ / 127

Катарина Субановић

МЕТАФОРИЧКО ЗНАЧЕЊЕ СРПСКИХ И ЕНГЛЕСКИХ
ЗООСЕМА ЗА ДОМАЋЕ ЖИВОТИЊЕ / 139

Јована Руџар

ПОЈМОВНА МЕТАФОРА РАСПРАВА ЈЕ РАТ У ИДИОМИМА У
ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ: КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА / 149

Стефан Тодоровић

СЕМАНТИЧКО-СТИЛИСТИЧКИ АСПЕКТ ДЕКОМПОНОВАЊА
ИМЕНИЦА У ЈЕЗИКУ НОВИНАРСТВА / 159

III СИНТАКСИЧКА И СТИЛИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Ана Петровић

КОНЈУНКТИВ ИМПЕРФЕКТА МОДАЛНИХ ГЛАГОЛА ЗА
ИСКАЗИВАЊЕ ФУТУРАЛНОСТИ У ИТАЛИЈАНСКОМ ЈЕЗИКУ / 171

Јулијана Деспиновић

РЕЧЕНИЦЕ БЕЗ ПРЕДИКАТА У ПУТОПИСНОМ
РОМАНУ АФРИКА Р. ПЕТРОВИЋА / 179

Ана Кажанеџра Величковић

Тамара Стефановић

МОДЕЛИ ПРЕНОШЕЊА ТУЂЕГ ГОВОРА У РОМАНУ
СИБИР ВЛАДИМИРА КЕЦМАНОВИЋА / 187

Снежана Кљакић

МЕЂУОДНОС АСПЕКТУАЛНОГ ГЛАГОЛА *КЕЕР* И ГЛАГОЛА
У КОМПЛЕМЕНТУ У ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ / 201

Лела Грујић

Бранкица Црноглавац

УЛОГА КОСИХ ПАДЕЖА КВАЛИФИКАТИВНОГ ЗНАЧЕЊА
У СПОНТАНОМ ГОВОРУ МЛАДИХ / 209

IV ПРИМЕЊЕНОЛИНГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Катарина Мијаљевић

УВАЖАВАЊЕ, ПОДРШКА И ПОТРЕБЕ ДЕЦЕ
СА СПЕЦИФИЧНИМ СМЕТЊАМА У УЧЕЊУ / 219

Александар Танасијевић

УПОТРЕБА МАТЕРЊЕГ ЈЕЗИКА У НАСТАВИ
ШПАНСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ / 229

Наташа Спасић

МОДЕРНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ У КОНТЕКСТУ
ОБРАЗОВАЊА 21. ВЕКА / 241

Марија Раковић

ПАДЕЖНИ СИСТЕМ У УЏБЕНИЦИМА СРПСКОГ КАО СТРАНОГ
ЈЕЗИКА ЗА А НИВО (ЛИНГВИСТИЧКИ И МЕТОДИЧКИ АСПЕКТ) / 255

Катарина Субановић¹
Крагујевац

МЕТАФОРИЧКО ЗНАЧЕЊЕ СРПСКИХ И ЕНГЛЕСКИХ ЗООСЕМА ЗА ДОМАЋЕ ЖИВОТИЊЕ

Предмет овог рада јесте лексиколошка и лингвокултуролошка анализа зоонима у енглеском и српском језику. У раду смо се ослањали на теоријске оквири Лејкофа и Тарнера и метафору *велики ланац постојања* (Лејкоф, Тарнер 1989). Главни задаци овог истраживања су: 1) идентификација једанаест зоонима из категорије домаћих животиња које се чувају на фармама у енглеском односно српском језику; 2) утврђивање сличности и разлика у погледу семантичких реализација идентификованих зоонима у два језика; 3) утврђивање морфосинтаксичких структура у којима се анализирају зооними јављају. Резултати показују више сличности него разлика у погледу значења анализираних зоонима у енглеском и српском. При директном обраћању у српском се зооними најчешће изражавају вокативом, а у енглеском *You X!* конструкцијом када је у питању испитана грађа коришћена у овом раду. Такође, испитани зооними изражавају дерогативно значење, које може бити условљено изгледом животиње.

Кључне речи: велики ланац постојања, зооним, зоосемија, концептуална метафора, метафорици изрази

1. Увод

Предмет овог рада² јесу животињске метафоре које се односе на домаће животиње одгајане на фармама у два типолошки различитим језицима: енглеском и српском. Животињски називи (зоолошке лексеме или зооними) у примарној семантичкој реализацији денотирају представнике различитих животињских врста, а у секундарној реализацији упућују на човека. Овакав специфични тип фигуративне употребе језика има дугу историју у језику (Меријам-Вебстер 2018). Овај став потврђују и Реза Тејлбинцад и Вахид Дастџерди (2005: 133), показавши да су *животињске метафоре* свеприсутне у светским језицима. Метафора *људи су животиње* јавља се као резултат могућности да се понашање људских бића у многим ситуацијама тумачи и разумева у односу на понашање животиња (Кевечеш 2002: 124).

Разлог за одабир животињских метафора јесте то што представљају свакодневни и фреквентни феномен у људској комуникацији, те стога заслужују подробнију анализу. Основни циљ рада јесте успостављање сличности и разлика у погледу семантичких реализација зоонима у енглеском и српском језику. Утврђивањем сличности и разлика у значењу откривају се и културолошки обрасци српске, односно енглеске лингвокултуролошке заједнице према одређеним представницима животињских врста, чији се називи јављају као својеврсни културолошки концепти наивне слике стварности (Новокмет 2017: 104). На крају, с обзиром на то да се ради о типолошки различитим језицима, последњи циљ овог рада јесте утврђивање морфосинтаксичких структура у којим се анализирају зооними јављају.

¹ katarinasubanovic@gmail.com

² Овај рад је настао у оквиру пројекта 178014 *Динамика структуре савременог српског језика*, који у целини финансира Министарство просвете и науке и технолошког развоја Републике Србије.

Будући да се ради о испитивању зоонима у језицима који припадају индо-европској породици језика, полазни став овог рада јесте да ће семантичке реализације зоонима у двама језицима бити сличне. Када су у питању морфосинтаксичке структуре у којима се зооними јављају, антиципирамо разлике у овим двама језицима зато што српски језик има развијени падежни систем, док то није случај са енглеским језиком.

2. Теоријски оквир проблема

Људске заједнице одувек су биле повезане са животињским светом, те се стога животињама приписују симболична значења и људске особине. О томе сведоче басне, бајке, легенде, митови, итд. На језичком плану разноликост односа између људи и животиња најбоље одражавају лексичке јединице преко секундарних, метафоричких назива за животиње, зоонима (Новокмет 2017: 105).

Метафоричка екстензија лексема за животиње на човека означава се термином зоосемија (енг. *zoosemy*), а термином зоосем означава се њихово метафоричко значење којим упућују на људска бића и којим се исказују неке људске особине. Новокмет истиче релевантност зоосемије будући да је животињско царство једно од најмоћнијих извора пројектовања особина животиња на особине људских бића и да му се прибегава као средству исказивања људског понашања, емоција и односа (*Ibid.*).

Зоосемија се може посматрати са становишта великог ланца постојања (или бића) (енг. *The Great Chain of Being*), који у когнитивној лингвистици описују Лејкоф и Тарнер (1989). Ова метафора представља појмовну хијерархију која садржи следеће елементе: бога, људска бића, животиње, биљке и неорганску материју. Према појмовној хијерархији ове теорије људе одликују особине и понашање вишег реда и рационално мишљење, док животиње одликује само инстинктивно понашање.

Кевечеш (2002) тврди да систем велики ланац постојања постаје метафорички систем када се одређени ниво ланца (нпр. људи, животиње, итд.) употребљава како би се разумео други ниво.

Употреба зоонима у зоосемном систему најчешће има дерогативно значење. Тиме се потврђује теза да се људи идентификовањем са животињама деградирају и да је зоонимска метафора уобичајено средство експресивног истицања непожељних особина људи (Новокмет 2017: 106). Овај став потврђује и Кевечеш који објашњава како су два главна значења метафора *људско понашање је анимално понашање* и *људи су животиње* 'неудгодност' и 'непожељност'. Кевечеш (2002: 125) даље наводи како се ове две метафоре могу парафразирати на следећи начин: *непожељно понашање је анимално понашање* и *непожељни људи су животиње*.

У прилог овим тврдњама сведоче и емпиријска истраживања, нпр. Прћић и Халупка (1998), Хименез Каталан и Фернандез Фонтеча (2002), Халупка-Решетар и Радић (2003), Реза Тејлбинцад и Вахид Дастџерди (2005), Новокмет (2017) и др. Међутим, ова тврдња не сме се генерализовати. Зооними попут *лав*, *голубица*, *пчела*, итд., као и зооними које се односе на децу, имају позитивну конотацију.

Пресликавање номинације са животиње на човека најчешће је мотивисано пресликавањем особина животиња на људска бића (Халупка-Решетар, Радић 2003). Као кључне полазне поддомене концепта одређене животиње који се преносе на човека Мартса (1999: 77) предлага станиште (тј. место и услови живота одређене животиње), изглед (тј. величина, облик, боја крзна, итд.), понашање

(тј. типичне форме понашања, кретања, храњења, итд.) и однос са људима (различити аспекти друштвене корисности одређене животиње са становишта језичке заједнице).

3. Грађа, инструменти и ток истраживања

У овом раду анализираће се следећи зооними из категорије домаћих животиња који се чувају на фармама и служе за исхрану: *крава* (енг. *cow*), *во* (енг. *bull*), *овица* (енг. *sheep*), *коза*, *јарац* (енг. *nanny/billygoat*), *магарец* (енг. *ass*), *свиња* (енг. *swine*), *прасе* (енг. *pig*), *гуска* (енг. *goose*), *кокошка* (енг. *hen*) и *ћурка* (енг. *turkey*).

За анализу података у овом раду поред контрастивне, коришћена је и квалитативна анализа, што може бити и једно од ограничења истраживања „јер сама природа ове анализе доноси извесну дозу субјективности у смислу прожимања личног искуства, претходно стечених знања и навика, као и личних карактеристика” (Грубор 2014: 116).

Као основни извор грађе користили смо *Речник српскохрватског књижевног језика* (РМС 1990), дневну штампу и интернет портале када је српски језик у питању, одосно *Кембриџ (Cambridge Advanced Learner's Dictionary 2008)*, *Лонгман (Longman Dictionary of Contemporary English 2003)*, *Колинс (Collins Free Online Dictionary)*, *Меријам-Вебстер (Merriam-Webster online)* речнике као и академске сајтове и чланке чији су аутори изворни говорници када је енглески језик у питању.

Први корак у овом истраживању јесте одређивање значења одабраних зоонима у двама језицима. Потом су, на примерима из речника, као и из дневне штампе и портала, спроведене контрастивна и квалитативна анализа. Како би добијени резултати били што репрезентативнији, коришћено је више речника: монолингвалних, билингвалних, колоквијалних, речника жаргона и метафора.

4. Анализа

крава, во // cow, bull

Анализом је утврђено да се наведени зооними употребљавају у обама језицима. У енглеском језику *cow* јесте увредљив термин којим се ословљавају нељубазне или жене са ниским коефицијентом интелигенције (Кембриџ 2008). У српском језику *крава* се фигуративно употребљава када реферира на ’глупу женску особу’ (РМС 1990). Негативна конотација, када је у питању ова животиња, преовлађује због њеног изгледа. Крава је крупна и успорена животиња, те се стога доживљава као мање интелигентна преко метафоричке трансформације *конкретно* → *ајисиракџино* (Гортан-Премк 2004 према Новокмет 2017: 112).

У погледу метафоре *велики ланац постојања* примећујемо да су се у овим примерима људске особине (тј. *одсуство интелигенције, нељубазности*) мапирале на животињу, а потом поново на људско биће. Служећи се терминологијом Твртка Прћића рекли бисмо како је реализација зоонима *крава* тј. *cow* мотивисана претпостављеном тј. недиагностичком особином ове животиње³.

3 Према Твртку Прћићу, недиагностичка обележја релевантна су у анализи пренесеног значења. На пример, у реченици *Heisafox* тј. *Он је лисац* лукавост, која је претпостављена особина из до-словног значења, преноси се на човека. Насупрот недиагностичким постоје и тзв. дијагностичка обележја односе се на конкретна, перцептивно уочљива својства одређене животиње која се метафорички могу пресликати на људска бића у погледу њиховог понашања, изгледа, особина (Прћић 1997: 43).

Када су морфосинтаксичке структуре у питању, у српском језику зооними се неретко јављају у вокативу (1). Вокатив јесте комплексна структура и најчешће има две функције: да привуче саговорникову пажњу или да успостави, односно нагласи, контакт међу саговорницима. Када су у питању називи животиња који се користе при ословљавању људи, наглашава се друга функција вокатива (Халупка-Решетар, Радић 2003: 1892).

У енглеском језику, структура најближа српском вокативу може се изразити формулом *YouX!*, као у примеру (2). Као што је илустровано другим примером, *YouX!* конструкција може укључити и адјункте. Конкретно, у примеру (2), адјункт *stupid* експлицитно изражава значење које метафорички израз *cow* преноси (одсуство интелигенције).

(1) Краво, у коју школу си ишла? (Курир, 15.12.2018.)

(2) You stupid cow! (Cambridge 2008)

У српском језику *во* има значење идентично значењу *крава* ('глуп и недотупаван човек' (РМС 1990)), док се у енглеском језику *bull* употребљава у ограниченом контексту када упућује на људе. У обама стандардима (америчком, односно британском) односи се на особу која купује акције у компанијама с надом да ће профитирати⁴ (Кембриџ 2008). Иако се експлицитно у речницима енглеског језика не наводи, значење које *bull* такође преноси јесте *незграјност*, *немарност* како у начину понашања, тако и у изгледу, што потврђује и изрека *like a bull in a china shop* (срп. *као слон у сџакарској радњи*).

(3) Волино глупа, народ је једно и не можеш га спречити да уради нешто што жели (Србин инфо 9. 10. 2015).

(4) Who's a bull? The markets may start to think the worst will be over (The Economist 19. 12. 2008).

овца // *sheep*

Када су семантичке реализације зоонима *овца* тј. *sheep* у питању, наилазимо на одређене недоследности. *Овца* у српском језику у фигуративној употреби, односи се на 'човека сувише меког и бојаљивог' (РМС 1990). Међутим, у корпусу наилазимо на њену потпуно другачију семантичку реализацију. Као што пример (5) илуструје, *овца* се може односити на женску особу коју одликује мањак интелигенције.

Када је реализације лексеме *sheep* у питању, занимљиво је како њено фигуративно значење није забележено у свим речницима⁵. Употребљен фигуративно, зооним *sheep* се односи на 'плашљиво, беспомоћно створење, посебно на које се лако утиче' (Меријам-Вебстер 2018). Реализација лексеме у енглеском језику идентична је њеној реализацији у српском, коју бележи речник.

(5) Овцо једна, глупачо! (Вести, 10.04.2018.)

(6) People who vote along party lines are sheep, and need to be given a good bitch slap to the face. (Urban Dictionary 2018)

4 Када реферира на људска бића, *bull* се у овом контексту упоређује са *bear*. *Bear* (срп. *медвед*) је неко ко продаје акције када цене опадају како би касније профитирао тако што ће их опет купити, али по нижој цени (Кембриџ 2008). Дакле, основна разлика јесте та да се вербални израз *bull* односи на онога ко купује, а *bear* на онога ко продаје акције.

5 Нпр. речници *Кембриџ* и *Колинс* не бележе њену фигуративну употребу.

У обама језицима идентификоване су синтагме *црна овца* односно *black sheep* и то са истим значењем – односе се на непожељног члана одређене групе:

- (7) У очима других постајемо „црне овце”, они који се праве много паметни и посебни и стално морају да се издвајају (Б92, 17. 7. 2016).
 (8) He is the black sheep of the family (Cambridge 2008).

У погледу морфосинтаксичких структура, у примеру (5) уочавамо да је зооним изражен у вокативу који је модификован бројем у атрибутској функцији⁶. Са друге стране, у примеру (6) уочавамо копулативну конструкцију. Копулативна конструкција се може изразити формулом X је Y, где се појам X у субјекту повезује копулом са појмом Y у предикативу. У копулативним метафорама појам у субјекту и појам у предикативу се на неки начин изједначавају, што је омогућено одређеном заједничком особином по којој су дати појмови слични (Ковачевић 2015: 19). Копулативна конструкција типична је и за српски језик, те се стога пример (6) преводи на уобичајен начин: *Људи који гласају према партијским везама су овце [...]*.

Као и у претходном примеру (*крава*, *во*) и у овом случају је реализација зоонима мотивисана недијагностичком особином животиње.

коза, јарац // goat

Зооними *коза*, *јарац* тј. *goat* имају у потпуности другачије значење у српском и енглеском језику. Жене које се сматрају глупим и неспретним могу се ословљавати *козама* (РМС 1990).

Када су мушкарци у питању, идентификоване су две семантичке реализације овог зоонима: 'човек с брадом (због које подећа на јарца)' (10) и 'муж коме је жена неверна'. Иако РМС бележи другу фигуративну реализацију лексеме *јарац*, пример се не наводи. Штавише, у грађи коришћеној за потребе овог рада није идентификована друга наведена реализација.

Са друге стране, *goat* се у енглеском језику односи на старије раскалашне мушкарце, као у примеру (11) (Кембриџ 2008). Такође, лексема *goat* јесте хипероним за таксономске сестре *billygoat* (јарац) и *nannygoat* (коза). Међутим, речници коришћени за потребе овог рада не наводе метафоричну употребу ових лексема засебно, већ се наводи метафорично значење лексеме *goat* како је изнад и објашњено⁷.

- (9) Козо једна болесна, хоћеш ли да му играш на гробу? (Еспресо, 26. 10. 2018)
 (10) Је ли, ти брадоњо, јарче, колико си речи хтео да кажеш? (РМС 1990)
 (11) And a word of advice just you be careful of that old goat, Moreton (Longman 2003).

У примеру лексеме *коза*, значење је мотивисано недијагностичком особином животиње. Међутим, када је лексема *јарац* у питању, значење је мотивисано како недијагностичком особином (када се употребљава да реферира на мужа коме је жена неверна), тако и дијагностичком особином животиње (када реферира на

⁶ Вокатив модификован бројем у атрибутској функцији не може се буквално превести на енглески. Предлажемо следећи превод примера (4): *You stupid sheep!* или *You sheep! You stupid girl!*

⁷ Напомињемо да *Речник урбаних израза* (енг. *Urban Dictionary*) наводи значења и примере метафоричких израза *billygoat* и *nannygoat*. С обзиром на то да званични речници (в. 3.) не укључују дата значења, не приказујемо их, јер превазилазе оквире овог рада.

брадатог мушкарца). Значење лексеме *goat* мотивисано је само недијагностичком особином јарца.

магарац // ass

Магарац је још један у низу зоонима који може да реферира на одсуство интелигенције. Фигуративно употребљена, лексема има следећа значења: 'човек слабе памети, будала, глупак'; 'тврдоглав, јогунаст човек' (РМС 1990). И у енглеском језику, речници наводе исто значење лексеме *ass*, уз додатак да се употребљава у колоквијалном регистру: 'глупа особа' (Кембриџ 2008).

У српском језику могуће је употребити аугментатив *магарчина* (14) чиме се пејоративно значење додатно наглашава. У енглеском језику није увек могуће вршити овакве интервенције, те се стога негативна конотација истиче придевима (15).

(12) Ја [се] не дам преварити од сваког магараца (РМС 1990).

(13) Магарче, имаш вечиту забрану уласка у дискотеку. (Курир, 11. 11. 2013)

(14) Е, сине Павле, кад ти остајеш магарчина те магарчина (РМС 1990).

(15) He is a pompous ass (Longman 2003).

свиња, прасе // swine, pig

У обама језицима наилазимо на зоониме *свиња*, *прасе* тј. *swine*, *pig*. У српском, *свиња* јесте увредљив термин којим се ословљавају како жене, тако и мушкарци и то са следећим значењем: 'прљав човек', 'морално пропала особа' (РМС 1990). Изразито негативна конотација мотивисана је дијагностичким особинама ове животиње које се одосе на понашање (аљкавост или похлепу, посебно у јелу) и на физички изглед (16). Када је енглески језик у питању *swine* има исто метафорично значење као *свиња* у српском мада неки речници, (нпр. Кембриџ 2008), наводе како је то архаична реализација лексеме (19).

Прасе се употребљава са истим значењем, премда је фактор увредљивости блажи и то вероватно јер се може односити на децу (17) и (18). Штавише, употребљен у функцији ословљавања деце, *прасе* се не сматра увредљивим термином и често је у форми деминутива. У енглеском језику смо такође идентификовали метафоричну реализацију лексеме *pig* која се односи на непријатне (20), односно халапљиве људе (21). Такође, могуће је овај метафорички израз, и то најчешће у деминутиву, упутити деци (нпр. када халапљиво једу слаткише) (22).

(16) Ево ти, једи, свињо дебела! (Телеграф, 1. 10. 2017)

(17) Био сам им дебело прасе, а сада сам слатки меда (*Ibid.*, 10. 8. 2016).

(18) Прасе мало дебело! (Еспресо, 24. 11. 2015)

(19) You filthy swine! (Cambridge 2008)

(20) He's a real pig of a man. (*Ibid.*)

(21) You greedy pig! You're not having another chocolate biscuit! (*Ibid.*)

(22) You little piggy. (Quora, 09.04.2016.)

Примери илуструју како се велики број назива за домаће животиње метафорично употребљава при реферирању на одсуство интелигенције људских бића и то се може сагледати са културолошког становишта. Човек окружен домаћим животињама може имати амбивалентан однос са њима. С једне стране

човек домаће животиње позитивно вреднује због свих економских користи које од њих има. С друге стране људско биће потцењује домаће животиње због свих особина које домаће животиње разликују од људи. Дакле, када су у питању зооними из категорије домаћих животиња, очигледна је биполарност између њихове свакодневне (позитивне) улоге у животу људи и друге, негативне улоге, која им се приписује у свакодневној језичкој слици света (Новокмет 2017: 113).

џуска // goose

Семантичке реализације наведених лексема идентичне су у енглеском и српском језику – односе се на 'глупу жену' (Кембриџ 2008, РМС 1990).

- (23) Џуско, што возиш кад не знаш? (Вечерње новости, 8. 6. 2017)
- (24) You silly, goofy person! You can't have cookies before we eat dinner, you silly goose! You'll spoil your appetite! (The Free Dictionary 2018)

кокошка // hen

Као и у претходном случају, фигуративна употреба лексеме *кокошка* упућује на 'глупу женску особу':

- (25) Слушај кокошко, у тој глави имаш мозак који не ради! (Еспресо, 7. 10. 2018)
- (26) Лаже као кучка . . . А ви му, кокошке, поверовале! (РМС 1990)

У енглеском језику, међутим, *hen* се двојачко употребљава – као еквивалент речи *драга* (енг. *darling*) и то само у шкотском дијалекту, што је илустровано примером (27) и када упућује на старије, џангризаве особе као у (28). Дакле, уочавамо како семантичке реализације лексема у два језика нису идентичне – у српском се уврежено правило (које ћемо уочити и у примеру *ћурка* који следи) фигуративна употреба лексема које припадају категорији живине које се чувају на фармама односи на *глупе жене*, док у енглеском језику лексема *hen* представља изузетак од тог правила.

- (27) Are you not feeling too good, hen? (Cambridge 2008)
- (28) Your mother was an old hen. (Urban Dictionary 2018)

ћурка // turkey

Како у енглеском, тако и у српском зооними *ћурка* тј. *turkey* односе се на 'будаласту женску особу, глупачу' (Кембриџ 2008, РМС 1990). Занимљиво је приметити како пример (29) у истој реченици илуструје употребу два зоонима (тј. *крава* и *ћурка*) која смо у овом раду анализирали и показали како упућује на празноглаве жене.

- (29) Краво једна, ћурко једна... (Блиц, 1. 7. 2016)
- (30) You turkey! (The Phrase Finder 2018)

Примери илуструју како зооними из категорије домаћих птица које се узгајају на домаћинствима (нпр. *џуска*, *кокошка*, *ћурка*, итд.) реферирају на глупе жене. Новокмет тврди како се у овом случају говори о категорији величине и њеној перцепцији као показатељу малог интелектуалног капацитета. Када су ситне

пернате животиње у питању, активира се сема мале величине њиховог мозга у односу на друге животиње (Новокмет 2017: 112). Упркос чињеници да се активира сема мале величине мозга домаћих птица, њихово значење мотивисано је недијагностичким особинама с обзиром на то величина мозга није перцептивно уочљиво својство ових животиња.

Штавише, још један могући разлог услед ког се жене повезују за домаћим птицама јесте то што се жене перципирају (и критикују) као брбљиве, а та особина се у неким културама (у које убрајамо српску и енглеску тј. америчку) доводи у везу са глупошћу.

5. Закључак

Готово сви испитани зооними идентификовани су у обама језицима и то са више сличности него разлика у погледу њихових семантичких реализација. Могуће је да је добијању оваквог резултата допринела чињеница да српски и енглески језици припадају породици индоевропских језика.

Зооними из категорије домаћих животиња који се чувају на фармама из нашег корпуса, метафорично употребљени, у оба језика имају негативну конотацију и њиховом употребом деградира се особа којој је зооним упућен. Изузетак од овог тренда представља на пример зооним *џрасе* (тј. *piggy*), који се може упутити и деци. Штавише, зооними који упућују на неке дивље животиње (нпр. *лав*), инсекте (нпр. *пчела*, *лейтшир*) или птице (нпр. *славуј*, *голубица*) имају позитивну конотацију. Ови зооними нису били део овог рада премда могу бити полазна тачка неког будућег истраживања.

У обама испитиваним језицима зооними су се остваривали у копулативним конструкцијама. Међутим, будући да је енглески аналитички језик, а српски синтетички уочена је разлика када су у питању морфосинтаксичке структуре идентификованих зоонима. У српском језику при директном обраћању саговорнику често се употребљава вокатив који може бити модификован бројем у атрибутој функцији или и бројем и придевом). Са друге стране, у енглеском језику еквивалент вокативу била би конструкција *You x!*

Када је српски језик у питању уочена је употреба аугментатива чиме се негативна конотација одређеног зоонима додатно истиче. Са друге стране употреба аугментатива или деминутива⁸ у енглеском није увек могућа, те се стога жељено значење добија придевском модификацијом зоонима.

Значења зоонима могу бити повезана са изгледом животиње као и њиховим понашањем. На пример велике животиње перципирају се као спорије и тромеје услед своје величине и такав утисак пресликава се на интелектуалне (не)способности тих животиња (нпр. *крава*, *во*, итд.). Са друге стране, када је домаћа живина у питању, њихова мала величина доводи се у везу са величином њиховог мозга. На тај начин се зооними из категорије домаће живине упућују женама, алудирајући на њихов недостатак интелигенције (нпр. *кокошка*, *ћурка*, *џуска*, итд.). Такође, уочена је недоследност између свакодневне улоге домаћих животиња која је позитивна и њихове негативне конотације у језичкој слици света.

8 У енглеском језику некада је могуће градити деминутив, нпр. *piglet* – *џрасенце*.

Извори:

Речници:

Кембриџ: *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. Edinburgh: Cambridge University Press, 2008.

Лонгман: *Longman Dictionary of Contemporary English*. Harlow and Essex: Pearson Education, 2003.

РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–III. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967–1969; IV–VI. Нови Сад: Матица српска, 1969–1976.

Дневни листови:

Блиц: *Blic*, *dnevne novine iz Beograda*.

Вечерње новости: *Вечерње новости*, *дневне новине из Београда*.

Курир: *Kurir*, *dnevne novine iz Beograda*.

Српски телеграф: *Srpski telegraf*, *dnevne novine iz Beograda*.

Интернет портали:

Б92: *b92*, *b92.net*

Вести: *Vesti*, *vesti.rs*

Економист: *The Economist*, *economist.com*

Еспресо: *Espreso*, *espreso.rs*

Србин инфо: *Србин инфо*, *srbin.info*

Остала интернет издања (речници и сајтови):

Бесплатан речник: *The Free Dictionary*. <<https://www.thefreedictionary.com/>>. 22. 11. 2018.

Квора: *Quora*. <<https://www.quora.com/>> 19. 12. 2019.

Колинс: *Collins Free Online Dictionary*. <<https://www.collinsdictionary.com/>>. 15. 12. 2018.

Меријам-Вебстер: *Merriam-Webster Online Dictionary*. <<https://www.merriam-webster.com/>>. 15. 12. 2018.

Речник фразе: *The Phrase Finder*. <<https://www.phrases.org.uk/>>. 18. 1. 2018.

Речник урбаних израза: *Urban Dictionary*. <<https://www.urbandictionary.com/>>. 5. 12. 2018.

Литература:

Грубор 2014: Ј. Грубор, Родно означене лексеме за називе занимања, звања и титула у српском језику, Крагујевац: *Наслеђе*, 27, Крагујевац, 113–125.

Кевечеш 2002: Z. Kövecses, *Metaphor. A Practical Introduction*, New York: New York University Press.

Ковачевић 2015: М. Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Београд: Јасен.

- Лејкоф, Тарнер 1989: G. Lakoff, M. Turner, *More Than Cool Reason. A Field to Poetic Metaphor*, Chicago: University of Chicago Press.
- Марса 1999: S. Martsa, On Exploring the Conceptual Structure of Folk Knowledge: The Case of Animal Terms, Bergamo: *Linguisticae Filologiae*, 9, Bergamo, 73–87.
- Новокмет 2017: С. Новокмет, Метафорична значења животињских назива која се односе на човека ниске интелигенције у српском језику, Београд: *Српски језик: студије српске и словенске*, 22, Београд, 537–554.
- Прћић 1997: Т. Прћић, *Семантика и прагматика речи*, Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Станојавића.
- Прћић, Халупка 1998: Т. Прћић, С. Халупка, Крокодилу мој контрастивни: од животиња вокативи за људе инвективи, у: Р. Шевић, М. Тир, Д. Точанац (ред.), *Зборнику радова са VI симпозијума Констрастивна језичка инспираживања*, Нови Сад: Филозофски факултет: Југословенско друштво за примењену лингвистику, 295–300.
- Тејлбинцад, Вахид Дастџерди 2005: M. Reza Talebinejad, H. Vahid Dastjerdi, A Cross-Cultural Study of Animal Metaphors: When Owls Are Not Wise!, Abington: *Metaphor and Symbol*, 20, Abington, 133–150.
- Халупка-Решетар, Радић 2003: S. Halupka-Rešetar, B. Radić, Animal names used in addressing people in Serbian, Amsterdam: *Journal of Pragmatics*, 35, Amsterdam, 1891–1902.
- Хименез Каталан, Фернандез Фонтеча 2003: R. M. Jiménez Catalán, A. Fernández Fontecha, Semantic derogation in animal metaphor: a contrastive-cognitive analysis of two male/female examples in English and Spanish, Amsterdam: *Journal of Pragmatics*, 35, Amsterdam, 771–797.

METAPHORICAL MEANING OF SERBIAN AND ENGLISH ZOONYMS FOR DOMESTIC ANIMALS

Summary

The subject of this paper is a lexicological and linguo-cultural analysis of zoonyms in the English and Serbian languages. In this paper, we relied on the theoretical frames of Lakoff and Turner and the metaphor *The Great Chain of Being* (Lakoff, Turner 1989). The main aims of this paper are 1) the identification of eleven zoonyms in the English and Serbian languages which belong to the category of domestic animals kept on farms; 2) the establishment of similarities and differences in terms of semantic realizations of the identified zoonyms; 3) the identification of morphosyntactic structures of the analyzed zoonyms. The results show more similarities than differences in terms of the meanings of the analyzed zoonyms in English and Serbian. When addressing the interlocutor directly, in Serbian, zoonyms are expressed in the form of vocative, whereas in English, the vocative equivalent is a *You X!* form in terms of the analyzed corpora used in this paper. The analyzed forms in this paper express derogative meaning, which can be conditioned by the appearance of the animal.

Key words: the great chain of being, zoonym, zoosemy, conceptual metaphor, metaphorical expressions

Katarina Subanović